

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фізичної географії та геоекології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
факультету з навчальної роботи
«26» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕЛЬЄФ ТА ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ
для студентів

галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 103 Науки про Землю
освітній рівень бакалавр
освітня програма Геоекологія та екосистемні послуги
вид дисципліни обов'язкова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2026/2027
Семестр 7
Кількість кредитів ECTS 5
Мова викладання, навчання та оцінювання українська
Форма заключного контролю іспит

Викладач:

Іван ДІБРОВА, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії та геоекології

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
підпис ПІБ

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
підпис ПІБ

КИЇВ - 2026

Розробник: Іван ДІБРОВА, кандидат географічних наук, доцент, доцент
кафедри фізичної географії та геоекології

ЗАТВЕРДЖЕНО

«25» серпня 2026 р.

Завідувач кафедри

 доц. Людмила БІЛОУС

Протокол №1 від «25» серпня 2026 р.

Схвалено науково - методичною комісією географічного факультету

Протокол №5 від «26 » серпня 2026 р.

Голова науково-методичної комісії доц. Наталія КОРОГОДА

«26 » серпня 2026 р.

ВСТУП

1. Мета навчальної дисципліни - здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області геоекології маркетингу й відновлення екосистемних послуг або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

2. Попередні вимоги до успішного опанування навчальної дисципліни:

1. *Успішне* опанування дисциплін «Загальна геологія», «Геоморфологія», «Ландшафтознавство», «Геофізичні методи досліджень», «Навчальна професійно-орієнтована практика» та ін.
2. *Знати* властивості та закономірності розвитку географічної оболонки, протікання екзогенних та ендемогенних процесів й наслідки такого протікання, мати поняття про природний комплекс та його особливості, вплив людини на навколишнє середовище та наслідки такого впливу на глобальному, регіональному та локальному рівнях.
3. *Вміти* застосовувати картографічний метод та метод спостереження, проводити зіставлення й порівняння природних об'єктів, процесів і явищ, робити узагальнення, послідовно аналізувати природні умови досліджуваних територій, давати оцінку їхніх змін в результаті господарської діяльності людини.
4. *Володіти* навичками, такими як: складання фізико-географічної характеристики досліджуваної території, читання тематичних (геологічних, кліматичних, ґрунтових та ін.) й загальногеографічних (фізичних) карт, знаходження і використання географічної інформації (друкованої та електронної) для розв'язання поставлених навчальних завдань, користування унаочнювальними засобами, зокрема об'єктно-натуральними, об'єктно-замінювальними, приладно-природничими та програмно-забезпечувальними.

3. Анотація навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна «Рельєф та геологічна будова Європи та України» присвячена характеристиці геолого-геоморфологічної будови Європи й України, у т.ч. проблемам раціонального використання та охорони надр.

Дисципліна поділяється на *дві* змістові частини. Зокрема у першій змістовій частині надаються відомості щодо розвитку геологічних й геоморфологічних

досліджень на території Європи і України, розкриваються теоретичні положення та практичні питання стосовно вивчення рельєфу та земних надр. У другій змістовій частині описуються історія геологічного розвитку, тектонічні регіони та їх структурні одиниці, антропогенні відклади та неотектонічні рухи, надаються характеристика орографічної ситуації та геоморфологічне районування Європи і України.

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів освіти спеціальних географічних компетентностей, зокрема *змістового* (емпіричні й теоретичні знання), *операційного* (вміння, навички, прийоми навчально-пізнавальної діяльності й досвід їхнього застосування для вирішення завдань теоретичного і практичного характеру) та *світоглядного* (географічна картина світу, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля і людської діяльності у ньому, набута творча діяльність) компонентів.

4. Завдання вивчення дисципліни. У результаті опанування дисципліни здобувачі освіти повинні набути такі загальні та фахові компетентності:

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК04);
- знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексну природну систему (ФК01);
- здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер (ФК02);
- здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах (ФК03);
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси (ФК10).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Історію становлення та розвиток геологічних та геоморфологічних досліджень на території Європи і України	<i>лекція, практичне заняття</i>	<i>усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит</i>	6%
1.2	Вихідні теоретичні положення, зокрема будову земної кори та її вплив на формування планетарних форм рельєфу, тектонічні рухи та їх безпосередню й опосередковану роль у рельєфоутворенні, геологічну будову та її значення для формування рельєфу, протікання екзогенних та ендегенних процесів та наслідки	<i>лекція, практичне заняття</i>	<i>усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, іспит</i>	6%

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	такого протікання			
1.3	Практичні питання стосовно розшуку корисних копалин та раціонального використання й охорони надр, використання знань про рельєф з прикладною метою (рельєф як екологічний чинник, естетичний та рекреаційний ресурс, складник екосистеми тощо)	лекція, практичне заняття		6%
1.4	Історію геологічного розвитку Європи та України	лекція, практичне заняття		6%
1.5	Тектонічні регіони Європи і України та їх структурні одиниці: архейсько-протерозойські ядра (давні платформи та їхні елементи – синеклізи, антеклізи, щити), молоді платформи, геосинклінальні області (прогини та гори)	лекція, практичне заняття		6%
1.6	Характер антропогенних відкладів та неотектонічних рухів на території Європи і України	лекція, практичне заняття		6%
1.7	Типи морфоструктури гір та рівнин на території Європи та України (вулканічні, складчасто-насувні, складчасто-брилові та брилові гори, цокольні, пластові та акумулятивні рівнини тощо)	лекція, практичне заняття		6%
1.8	Закономірності розподілу корисних копалин на території Європи і України та їх головні родовища	лекція, практичне заняття		6%
1.9	Геоморфологічне районування Європи та України	лекція, практичне заняття		6%
2.1	Використовувати навчально-наочні посібники (у т.ч. електронні), мережу Інтернет, аналізувати фізичні і тематичні (зокрема тектонічні, орографічні) карти Європи та України тощо	практичне заняття	усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс,	до 30%
2.2	Складати геолого-	практичне		

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	геоморфологічну характеристику Європи і України та їх окремих регіонів	заняття	письмові роботи, іспит	
2.3	Встановлювати закономірні зв'язки між тектонічними структурами та наявними орографічними одиницями в межах Європи та України	практичне заняття		
комунікація як ключова географічна компетенція передбачає:				
3	володіння способами взаємодії з суспільним оточенням й навичками роботи у групі і колективі, здатність виконувати поставлені різноманітні завдання, вміння презентувати свою роботу, виступати з усними повідомленнями, вести дискусію, ставити запитання, оперативно діяти у різноманітних ситуаціях та надавати допомогу іншим, бути відкритим на спілкування і т.п.	практичне заняття (презентація)	виконання творчих аналітичних робіт, презентації, дискурс тощо	8%
автономність та відповідальність: продемонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні та/або управлінські рішення чи надані пропозиції/рекомендації, які можуть впливати на якість виконання робіт в цілому чи окремих їх складових, зокрема при				
4	виконанні теоретичних і практичних завдань, аналізі проблем раціонального використання та охорони мінерально-сировинних ресурсів Європи і України, їх окремих регіонів, написанні курсової і/або дипломної роботи, наукових статей і/або тез доповідей на конференцію (семінар) тощо	практичне заняття, аналітична доповідь, дискусія, вирішення конкретних задач та ситуацій	виконання творчих аналітичних робіт, презентації, дискурс тощо	8%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9
Програмні результати навчання (назва)									
1. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області									

наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг (ПР01)									
Результати навчання дисципліни (код)									
Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9
2. Використовувати інформаційні технології та моделі в області наук про Землю, геоекології, організації екосистемних послуг (ПР04)									
3. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер (ПР06)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. Аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах (ПР10)									

Результати навчання дисципліни (код)					
Програмні результати навчання (назва)	2.1	2.2	2.3	3	4
1. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг (ПР01)	+	+	+		
2. Використовувати інформаційні технології та моделі в області наук про Землю, геоекології, організації екосистемних послуг (ПР04)	+	+	+		
3. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер (ПР06)				+	+
4. Аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах (ПР10)		+	+	+	+

7. Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами усного опитування й написання контрольних робіт та виконання практичних завдань.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- результати навчання – **1.1 – 1.9 (знання)** – до 6% за кожен;
- результати навчання – **2 (вміння)** – до 30%;
- результати навчання – **3 (комунікація)** – до 8%;
- результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** – до 8%.

7.1. Форми оцінювання здобувачів освіти:

Заняття проводять у вигляді лекцій та практичних занять. Завершується дисципліна іспитом.

- **семестрове оцінювання:** кількість балів, що отримує здобувач освіти протягом семестру, є сумою балів, що були отримані при виконанні практичних завдань, опитуванні та написанні контрольних робіт.

Організація оцінювання: опитування у тестовій та письмовій формі проводиться після завершення викладання кожної теми. Практичні заняття проходять відповідно до графіка їхнього проведення. Контрольні роботи проводяться у тестовій формі. Здобувачі освіти, які отримали за контрольну роботу меншу за мінімально передбачену кількість балів, перескладають її.

Оцінювання за формами контролю:

	ЗЧ1		ЗЧ2	
	<i>Min.-18 балів</i>	<i>Max.-30 балів</i>	<i>Min.-18 балів</i>	<i>Max.-30 балів</i>
Опитування	«1»x5=5	«2»x5=10	«1»x5=5	«2»x5=10
Практичні заняття	«2»x5=10	«3»x5=15	«2»x5=10	«3»x5=15
Контрольна робота*	«3»x1=3	«5»x1=5	«3»x1=3	«5»x1=5
«1» мінімальна/максимальна оцінка, яку може отримати здобувач освіти. 1-мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань. *-усі контрольні роботи мають розрахунково-аналітичний характер				

- **умови допуску до іспиту:** рекомендований мінімум для допуску – 36 балів. Для здобувачів освіти, які набрали сумарно меншу від 36 балів (*рекомендований мінімум*) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску є написання рефератів по питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- **підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться в письмовому форматі.** Максимальна кількість балів на екзамені – 40 балів, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 бали (60% максимальної кількості балів, відведених на екзамен).

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістова частина1	Змістова частина2	Іспит	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

7.2. Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

7.3. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність. Виконання всіх навчальних і контрольних завдань здійснюється з дотриманням Хартії академічної доброчесності та чинних положень Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Під час реалізації освітнього компонента дотримуються принципи академічної доброчесності, зокрема принцип нетерпимості (нульової толерантності) до будь-яких проявів її порушення, відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність» та внутрішніх актів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Запозичення, використання даних, ідей, текстів, зображень, цифрових матеріалів та інших результатів мають бути належно атрибутовані. Порушення академічної доброчесності розглядаються відповідно до університетських процедур.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися лише у випадках і межах, визначених завданням та чинним Положенням про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Здобувач освіти несе відповідальність за достовірність, коректність, оригінальність і академічну доброчесність поданого результату та, якщо це передбачено завданням або політикою Університету, зазначає факт, інструмент і мету використання ШІ. Використання ШІ під час індивідуальних контрольних заходів дозволяється лише за прямим дозволом викладача. Використання генеративного штучного інтелекту не допускається під час контрольних заходів (проміжний та підсумковий контроль).

Визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти. Результати навчання, здобуті в неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути подані до визнання у встановленому Університетом порядку за умови їх відповідності результатам навчання цієї дисципліни та наявності підтвердних матеріалів.

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять

6. Структура навчально-дослідницької теми та її план занять				
№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практич.	самоств. робота
Змістова частина 1. «Уведення в дисципліну»				
1	Тема 1. Розвиток геолого-геоморфологічних досліджень в Європі та Україні	4	2	12
2	Тема 2. Теоретичні положення та практичні питання вивчення рельєфу й земних надр	4	4	14
Всього за ЗЧ1		8	6	26
Змістова частина 2. «Геологічна будова та рельєф Європи і України»				
3	Тема 3. Історія геологічного розвитку Європи та України	4	4	14
4	Тема 4. Тектонічні регіони Європи і України та їх структурні одиниці	4	4	14
5	Тема 5. Антропогенні відклади та неотектонічні рухи на території Європи і України	4	4	14
6	Тема 6. Рельєф та корисні копалини Європи і України	4	4	14
7	Тема 7. Геоморфологічне районування Європи та України	4	4	14
Всього за ЗЧ2		20	20	70
РАЗОМ		28	26	96

Загальний обсяг 150 год., в тому числі:

лекцій – **28 год.**

практичних занять – **26 год.**

самостійна робота – **96 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Географічна енциклопедія України: В 3 т. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1989-1993.
2. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія) : Навч. посібник. Вінниця: «Віндрук», 2005. 464 с.
3. Костів Л.Я. Регіональна фізична географія Євразії: навч. посібник /Л.Я. Костів – Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2022.
4. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2003. 479 с.
5. Міхелі С. В. Фізична географія Євразії : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 286 с.
6. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів : Навч. посібник Частина II. Євразія. Вінниця : «ГПАНІС», 2005. 510 с.
7. Половина І.П. Фізична географія Європи: Навч. пос. для студ. геогр. спеціальн. вищ. навч. закл. Київ : «АртЕк», 1998. 272 с.
8. Рельєф України. Навчальний посібник / [Б.О. Вахрушев, І.П. Ковальчук, О.О. Комлев, Я.С. Кравчук, Е.Т. Палієнко, Г.І. Рудько, В.В. Стецюк]; За загальною редакцією В.В. Стецюка. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 688 с.
9. Стецюк В.В., Рудько Г.І., Ткаченко Т.І. Екологічна геоморфологія України. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 368 с.
10. Шищенко П.Г., Удовиченко В.В., Олішевська Ю.А. та ін. Фізична географія материків і океанів : підручник: у 2 т. Т.2 Європа. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 464 с.

Додаткова:

11. Кравчук Я.С. Геоморфологія Передкарпаття. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1999. 187 с.
12. Кравчук Я.С. Геоморфологія Скибових Карпат. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 230 с.
13. Кравчук Я.С. Геоморфологія Полонинсько-Чорногірських Карпат. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 185 с.
14. Сливка Р.О. Геоморфологія Вододільно-Верховинських Карпат. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 149 с.
15. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології : Навч. посіб. Київ : Вища шк., 2005. 495 с.
16. Сучасна динаміка рельєфу України / В.П. Палієнко, А.В. Матошко, М.Є. Барщевський та ін. / За ред. доктора географічних наук, професора В.П. Палієнко. Київ: Наукова думка, 2005. 268 с.

Електронні ресурси:

1. Бібліотека геолога. Матеріали про геологію і геодезії. URL: http://geobooks.com.ua/books/engineering_geology/engineering_geology_254.html
2. Загальна характеристика материка Євразія [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_o_keaniv/zagalna_geografichna_karakteristika_materika_evrazija/42-1-0-708

3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL:<http://www.nbuv.gov.ua>

4. Сайт Міндовкілля: <http://www.menr.gov.ua/>